

עולים

עלון שבועי משלחן מערכת מכון עלה זית

publish@alehzayis.com | 732.513.3466
alehzayis.com | fax: 732.865.7002

עלה שלום ת"ח מרבים שלום

ע"פ ספר בנים חביבים בענין לא תתגודדו מאת הרב אליהו הלוי ינאי שליט"א

שנינו באבות (פ"ה מ"ז), איזו היא מחלוקת שהיא לשם שמים זו מחלוקת הלל ושמאי, ושאינה לשם שמים זו מחלוקת קרח וכל עדתו, ע"כ. כתב בספר לשון חיים (לר' שמואל דב אייזנבלאט), שבעוה"ר בכל מחלוקת היצר הרע מפתה ואומר שהיא לשם שמים, ולמצווה גדולה להכניע בוגדים, ולשבור זרוע רמה, וכנהנה דברים רבים. א"כ במה יוודע אם היא באמת לשם שמים או לא? - בזאת יוודע, אם המחולקים ובעלי ריבותיהם אוהבים זה לזה, זהו אות שמחלוקתם לשם שמים, אבל אם הם אויבים ונוטרים שנאה זה לזה ע"י מחלוקתם זהו שלא לשם שמים, וייתייצב השטן בתוכם. וזה הסימן מסרו לנו חכמי המשנה (אבות ה, יז) "איזו היא מחלוקת שהיא לשם שמים" - כלומר הרי בכל מחלוקת אומרים שהיא לשם שמים וכיצד נדע אם כן הוא האמת, אלא "זו מחלוקת הלל ושמאי" שאהבו וכבדו זה את זה, וכדאיתא ביבמות (ד). הנאהבים והנעימים, וזהו אות שמחלוקתם לשם שמים. אבל במחלוקת קרח ועדתו היו נוטרים איבה ושנאה וכמעט יסקלוהו למשה וכדו', וזהו שלא לשם שמים. וכן פירש בעירות דבש (שם). עכת"ד.

ובספר הליכות עולם (קיצור דינים בן אדם לחברו, עמוד קטז אות ב) כתב, שגם ריב בין אנשים שנעשה ע"פ הדין, כגון שיש ביניהם יכוח על ענין ממוני וכדומה, לפעמים מתדרדר הריב עד שנעשה ב' מחנות שנעשה מצב של 'אנחנו' ו'הם', כלומר שמעכשיו אין המריבה על הענין הראשון, אלא נתדרדר להיות 'אנחנו' נגד 'הם', וזה כבר נקרא מחלוקת האסורה. ודוגמא לזה מצינו בקרח, שנאמר (במדבר טז, א) "ויקה קורח", ופירש רש"י לקח עצמו לצד אחד להיות נחלק מתוך העדה. כלומר שנעשה מצב של 'אנשי קרח' ו'אנשי משה'. וכל העושה מחלוקת, וכן המקיים מחלוקת, על ידי שיכול להשביח הריב ואינו עושה כן, עובר בלא תעשה שנאמר "ולא יהיה קרח וכעתו" (שם יז, ה), עכת"ד.

ובמיוחד בני תורה צריכים להתרחק ממחלוקת ולדבוק במידת השלום, כי האחדות והשלום הם באמת תנאי לקבלת התורה ובוזה יזכו להצלחה ועליה בלימודם. ובספר שיחות מוסר להגר"ח שמואלביץ (סוף מאמר עו) כתב, שהשלום והאחדות הן יסוד הכל ועל ידם זכו ישראל לקבלת התורה, וכדאיתא במסכת דרך ארץ זוטא (פרק השלום) הואיל ושנאו ישראל את המחלוקת ואהבו את השלום, הרי השעה שאתן להם תורתו וכו'. ועד כמה קשה המחלוקת, שראינו כמה ישיבות קדושות שהחזיקו מעמד במצבים קשים ביותר ולא נחרבו אלא ע"י המחלוקת, ואע"פ שבהמ"ד הוא מקדש מעט שהשכינה שורה שם, ו"אין להקב"ה בעולמו אלא ד' אמות של הלכה", אבל ע"י המחלוקת השכינה מסתלקת ונעשה ח"ו ביתו של השטן וכו'. עכת"ד.

והחתם סופר בדרשותיו (דרוש לפרשת זכור, ויקרא תקנד, קפג, א) כתב ביאור מיוחד בהא דתלמידי חכמים מרבים שלום בעולם. וביאר כי כל המדות נבראו מאת הבורא ית"ש לצורך העולם, ואי אפשר לומר דתעקר מדה אחת מכל וכל, אך ראוי להשתמש בהן במקומות הראויים. והנה, המחלוקת נאה ויאה לעוסקי בתורה ופלפולה כדי להעמיד חבירו על האמת כמחלוקת שמאי והלל, ועי"ז אינם פונים למחלוקות אחרות ואין אחיזה לקליפה לגרום מחלוקת בעולם. ועל דרך זה ת"ח 'מרבים שלום בעולם', שמחלוקתם בהלכה גורמת הסתלקות אחיזה הנחש הקליפה בשאר מחלוקות, ועי"ש.

עלה פרשה אין מחזיקין במחלוקת

ע"פ ספר נחל יבק, שיעורים על הפתיחה לחפץ חיים מאת הגאון מו"ה יהושע בנימין קרופני שליט"א, ראש כולל בית מדרש גבוה, נכתב ע"י בנו הרב אריה מלכאל שליט"א

בגמ' סנהדרין (ק, א) איתא "ויקם משה וילך אל דתן ואבירם" אמר ריש לקיש מכאן שאין מחזיקין במחלוקת. דאמר רב כל המחזיק במחלוקת עובר בלאו שנאמר ולא יהיה קרח וכעתו, ע"כ. ולכאורה צ"ב מה בא ר"ל לאשמעינן הא לכאורה זהו דברי רב ולא הוסיף על דברי רב כלום, וע' בספר צביון העמודים על הסמ"ק שכתב בדאמת הא לכאורה קרח גם עשה המחלוקת ולא רק שהחזיק בה, וא"כ מהיכי תיתי לומר דאפילו להחזיק במחלוקת הוי בכלל הך קרא ד"ולא יהיה קרח", הא לכאורה להחזיק לחוד לא דמי להך דקרח. וכתב שם בדאמת זהו גופא מה דאתי ר"ל לאשמעינן, דמדכתיב "ויקם משה וילך אל דתן ואבירם" מוכח שמשה מיאן להחזיק במחלוקת אע"פ שלא עשה המחלוקת, וע"כ דגם המחזיק במחלוקת הוי בכלל לא יהי קרח, והיינו טעמא, דהמחזיק במחלוקת חמור כמו עושה מחלוקת ושווין הן.

והמבואר מכאן הוא כמש"כ אזמור"ר הג"ר ראובן גרוזובסקי זצוק"ל במאמרי ר' ראובן פרשת קרח וז"ל, ומהגמ' שם משמע עוד שאם לא היה משה רבינו ע"ה רודף שלום בתכלית הסבלנות והענוה לילך אל דתן ואבירם, היה נקרא חלילה מחזיק במחלוקת, והיה עובר חלילה על ולא יהי קרח עיי"ש עכ"ל. והיינו כמו שביארנו, דמהלך משה אל דתן ואבירם הוכיח ריש לקיש דגם המחזיק במחלוקת נחשב ממש כעושה מחלוקת. אך לא הסביר אזמור"ר זצוק"ל מ"ט באמת היה משה רבינו נחשב כמו עושה המחלוקת במה שלא היה הולך לעשות שלום.

ונראה דהמעייין בדברי אזמור"ר זצוק"ל שם בתחילת דבריו יראה דגדר הלאו דלא יהיה קרח לא הוי המחלוקת, אלא הלאו הוא הפירוד, ובמה שהוא בפירוד הוא הלאו. ועפ"ז מבואר שפיר, דאה"נ אם הלאו היה עצם המחלוקת, אז היה אפשר לומר דמאחר שמשה לא עשה המחלוקת לכאורה אין מקום לדונו כעושה המחלוקת. אולם מאחר שביארנו דיסוד הלאו הוא הפירוד ובוזה שהוא בפירוד הוא עובר הלאו, א"כ נוכל לומר דאע"פ שמשה לא עשה הפירוד, אבל הא סו"ס הרי הוא בפירוד והוא בחפצא בכלל הפירוד, וממילא אם יש ביכלתו להשקט המחלוקת ה"ה בכלל מחזיק במחלוקת, דהא הוא בפירוד ויכול להשקט המחלוקת ולחזור להיות מאוחד.

מורינו רה"י הגאון רבי שניאור קוטלר זצ"ל עם יבלחט"א חתנו הג"ד יהושע קרופני שליט"א ועם הגאון רבי משה פיינשטיין זצ"ל

הזמנים לעיר לייקוואוד יצ"ו ועירו ע"י הרב משה ברוך קופמאן שליט"א					
ערב שבת		ליל שבת		יום השבת	
1:37	הדלקת נרות	8:11	סו"ז קרי"ש מג"א (לפי האופק) וגר"א	8:20/9:13	ג' כוכבים קטנים רצופים
4:44	שקיעת החמה (צריך להחמיר ב' דקות)	8:29	סו"ז תפילה מג"א (לפי האופק) וגר"א	9:53/10:29	ע"ב דקות
5:21	מזל מאדים (למאן דחש ליה)	6:59-7:59 (וי"א 6:57-7:57)	חצות (סעודת שבת להב"ח)	12:59	ר"ת לחשבון המעלות אכטיל
6:55/7:20	זמן קר"ש של ערבית (לעב"ת ולפני הסעודה)	9:16	שקיעת החמה	8:29	חצות הלילה למלוא מלכה

מונהגים: תענית עש"ק חוקת [באר"י] יחידים מתענים על שריפת התלמוד (מג"א סימן תקפ ס"ק ט) | פרקי אבות פרק ד | קידוש לבנה: ברוב מקומות מקדשים במוצ"ש אף שעדיין לא עברו ז' שלמים, וכ"ש בחודש זה שכבר נכנס יום הז'.

שנה ג: גליון לח | שב"ק פרשת קרח [באר"י חוקת] ה'תשפ"ג

בענין חילוקי מנהגים בין אנשי מזרח ומערב שסידרם הרב משה ברוך קופמאן שליט"א בטוטו"ד בגליון השבוע שעבר, רציתי להעיר בנוגע לעשיית קידוש בבית הכנסת מה שבאזני שמעתי מפי הגאון רבי יוסף שלום אלישיב זצ"ל. פעם אחת באמירת השיעור בתפארת בחורים, בתוך סוגיא בענין מנהג המקום, אמר הגאון זצ"ל שלאחרונה אחד ייסד קהילה ע"פ מנהגי אשכנז, והם נוהגים שלא לחכות שש שעות שלמות לאחר אכילת בשרי (ראה מאמרו של הרב קופמאן הנ"ל בגליון משפטים תשפ"ב), והתבטא הגאון "אם הם רוצים לעשות קידוש בבית הכנסת, את זה הם יכולים, אבל שלא לחכות שש שעות שלמות בין אכילת בשר לחלב, שהוא נגד מנהגי ירושלים שמעולם היה לחכות שש שעות שלמות, את זה אסור להם לעשות". וישב שם הרה"ג ר' אליעזר גינזבורג שליט"א והגיב שבלייקוואוד הנהיג הגאון רבי אהרן זצ"ל שמספיק לחכות חמש שעות ורוב שעה ששית. וענה הגאון זצ"ל, שאף שיתכן שכן הוא בלייקוואוד, אבל בירושלים המנהג מאז ומתמיד היה לחכות שש שעות שלמות ואין לשנות.

והיה קצת חידוש אצלי שהניח הגאון זצ"ל לבני אשכנז לעשות כמנהגם נגד מש"כ המחבר (או"ח סימן רסט) שמנהג ארץ ישראל שלא לקדש, אבל כך אמר. והלום ראיתי בספר הערות למסכת פסחים (קא, א) שכתב וז"ל, בירושלים עיה"ק וכן בכל ארץ ישראל לא נהגו לקדש בביהכ"נ, ולכן ודאי שאין להתחיל לשנות ולנהוג כן, והנה בא אחד והסעיר אנשים שאבותיהם נהגו במדינת אשכנז לקדש בביהכ"נ, ולכן באים לנהוג מנהג אבותיהם כאן בא"י, ולאו שפיר עבדי ואינו נכון. ואף שגם באו לנהוג עצמם שאין אומרים בריך שמייה בהוצאת ס"ת משום שכן נהגו שם, וזה תמוה, אמנם אין צריך למחות ע"ז שאינו עקירת הלכות, ומ"מ ודאי אין בזה משום מנהג המקום, שכל הבא לשם א"צ לנהוג כמותם ויכול לשנות כיון שאי"ז מנהג המקום אלא יחיד וכו'. אבל מה שנוהגים להמתין רק שלש שעות בין חלב לבשר משום שכן נהגו שם, בזה ודאי אסור לעשות כן, דהא מנהג קבוע הוא בארץ ישראל לנהוג כדעת הרמב"ם להמתין שש שעות, והלכה מפורשת היא שהבא ממקום למקום ואין דעתו לחזור צריך לנהוג כמנהג מקום שבא לשם, עכ"ל.

בכבוד רב, *בא שמות שמאנאוויטש*

בחילוקי המנהגים בין ארץ ישראל לחו"ל שנדפסו בגליון הקודם, נכתבו שני דברים שהם מנהגי הישיבות ולאו דוקא מנהגי ארץ ישראל.

אות יג - המנהג לומר ויתן לך. בגלל הישיבות נתפשט שלא לומר כן בתפילה, אבל בבתי כנסיות הוותיקים של נוסח אשכנז אומרים ויתן לך.

אות טז - חילוק העליות בראש חודש. גם בזה יש חילוק בין בתי כנסיות שקרויים "חניכי הישיבות" או "בני הישיבות" שנוהגים כמנהגי הישיבות וכדעת הגר"א [וכן אין הם אומרים מגן אבות אלא רק הש"ץ]. לבין בתי כנסיות רגילים נוסח אשכנז שאינם נוהגים כהגר"א.

בכבוד רב וביקרא דאורייתא, *בנין בן*

לכבוד מערכת "עלה זית",

בשבוע העבר נדפסה תמונה של החזן איש זצ"ל, ורציתי להוסיף פרטים אודות התמונה כפי ששמעתי ממו"ח הרב יוסף אשר רבינוביץ שליט"א: התמונה צולמה בביתו של חנוך וסרצוג (סער) בבני ברק שנת תש"ו, הרך הנימול היה נכד של הרב יצחק לזנובסקי זצ"ל (בעל הפרי יצחק), והוא מופיע בתמונה עומד משמאל. האדם המכסה את פניו הוא הסטייפלער זצ"ל. זקנו של מו"ח שליט"א, הרב ברוך יהושע ירחמיאל רבינאוויטש זצ"ל אבד"ק מונקאטש, הוא המדבר עם החזן איש זצ"ל. הרב ברוך זצ"ל היה המוהל, והחזן איש זצ"ל היה הסנדק.

חנני מאניס באווינפרוט

לנהוג תרתי דסתרי

בגליון פרשת בהעלותך הובאה השגת הגאון רבי לייב שחר זצ"ל, שהקרנן נתנאל הקשה על החכם צבי כיצד התיר לטבול בחמין בערב שבת בין השמשות, הא הוית תרתי דסתרי להחשיב ביה"ש כיום לענין גזירת מרחצאות בשבת, ולילה לענין ספירת ז' נקיים. והשיג הגר"ר לייב שחר "דלא קשה מידי", דכיון שאין ענין אחד נוגע להשני - שפיר מקילין בתרייהו אפילו בבת אחת. יש להעיר על דבריו מדברי הרמב"ן בעירובין (מו, א) שדן במה שמקילים כדברי המיקל בשביתת אדם הישן דקנה שביתה, וכדברי המיקל בכלים של הפקר דאינם קונים שביתה, וכתב לדון משום תרתי דסתרי, וכתב "ולי נראה דכי לא עבדינן כתרתיה בחד גבא וחד מקום, אבל בתרי גברי עבדינן כדאמרין בעלמא (פסחים י, א) בבאין לישאל זה בפני עצמו וזה בפני עצמו דברי הכל טהורין, הילכך בבא לישאל על אדם מורין לקולא כר' יוחנן בן נורי ובבאין לישאל על כלים לקולא כרבנן", ומבואר מדבריו דאם אדם אחד ישן ליד כלים, ובא לישאל עליו ועל הכלים יחדיו, ודאי א"א להקל כתרווייהו, וצ"ע.

בן ציון בן

בענין הא דהק' הגר"ר לייב שחר זצ"ל ב'עלה תורה' על הקרנן נתנאל דהלא דין טבילה ואיסור שבת הם שני ענינים נפרדים ולימא ספק דרבנן לקולא אכל חד מיניהו, דומיא דנאכל עירובו באותה שעה שעלה באלון. נראה דהקרנן נתנאל סובר דכיון דהוי חד מעשה, דומה לבאים לשאול בבת אחת דאמרין בכתובות (כז). דטמאין אע"פ דספק טומאה ברשות הרבים טהור.

אברהם בן

עירוב תבשילין כשאינו צריך לבשל לשבת

ככלות השלושים של מרן הגאון רבי גרשון אדלשטיין זצ"ל, זכור אזכור הפלפולא חריפתא ממו"ה הלל שמעון שימאנאוויטש שליט"א בענין הסיפור שטרך מרן זצ"ל להכין לשבת כדי לצאת מחשש ברכה לבטלה מברכת עירוב תבשילין שלו.

ורציתי לציין נידון דומה לזה, מובא בחוט שני (הל' שבת ח"ד פרק פג הי"ב) שכי, הדליק נרות שבת בביתו בחשבו שיסעוד שם לבילי שבת, ונמלך לילך לסעוד במקום אחר, אין בזה איסור, מפני שהנרות שהדליק בשבת נעשו כדיון כיון שהיה במחשבתו שיסעוד שם בביתו ונגמרה המצוה ושפיר בירך. וכתב עוד, שאפילו על הצד שבנט"י אם נטל ידיו ובירך ונמלך ולא אכל יש בזה משום ברכה לבטלה, שאני התם דהוא הכשר אכילה, משא"כ הדלקת הנרות שבת היא מצוה שנגמרה, ומה לי שנתבטלה הסיבה שבשביל כך היה מחויב בה.

וכן פסק הגר"ש קמנצקי שליט"א בקובץ הלכות (פ"ז סס"ד). ובהערה שם גם חילק בין נידון זה לנט"י, ומובא שם שאמר הגאון שליט"א, שלדינא קי"ל כהריטב"א שאינו חושש לברכה לבטלה לגבי נט"י, וכן דעת החזו"א (או"ח סי' כב סק"ח). אולם באותה הערה מובא שיש שחלקו על הריטב"א, ואפשר שמרן זצ"ל רצה לחשוש לדבריהם. וכבר הציע הרב שימאנאוויטש טעם לשבח להנהגה הנ"ל בטו"ט ודעת ז"ע.

בכבוד רב, *בן ציון בן*

מש"כ הרב הלל שמעון שימאנאוויטש בגליון פרשת נשא ע"פ הרמ"א שיסוד ענין עירוב תבשילין הוא מלשון 'תערובת', יש לדעת שאין דברים הללו מפי כתבו של רבנו הרמ"א, אלא יש כמה הוספות בדפוס הנפוץ שהוכנסו באותיות רש"י, ורק מה שמתחיל בלשון "הגה" הוא מהרמ"א. והסתכלתי בדפוס ישן (קראקא שנת שע"ו) והושמט קטע זה.

ובעיקר השאלה אם יכול לברך על עירוב תבשילין כשאינו מבשל, הנה נחלקו בגמ' מ"ט דעירוב תבשילין, לרבא כדי שיברור מנה יפה, ולרבאשי כדי שיאמרו אין אופין מיו"ט לשבת. ולדעת רבא פשוט שצריך לברך אפילו כשאינו מבשל לשבת, ועי' ביאור הגר"א (סימן תקכז אות יב יד) דשני הטעמים אמת, ועי' בעל המאור (פסחים מו:) דנקט בפשיטות הטעם משום שיכין מנה יפה כשמואל ואסמכיה אקרא. ובנוגע לעיקר השאלה עי' שו"ע (שם סעיף יט) ב' דעות האם צריך להניח עירוב תבשילין כדי להדליק נר שבת, ולפי הצד המובא בגליון שאין עירוב בלי לבשל - היה מוטל על הפוסקים להכריע איך יעשה אם אינו צריך לבשל אלא להדליק, ומדלא דנו בזה משמע דפשיטא שמצוה לערב, וכפשט משמעות המחבר (ס"ז) "מצוה לערב", ובאתי רק להעיר, כי כבר נחלקו בזה גדולי ישראל.

בן ציון בן

תגובת הרב הלל שמעון שימאנאוויטש: כיון שידוע שאין ההגה מהרמ"א, לכן נזהרתי ודקדקתי בלשוני לכתוב דבר זה בשם "הגה" על השו"ע, וגם הוספתי שיש לעיין בדברי הראשונים.

עלה פסוק התנ"ך, הש"ס וכן הישיבה

ע"פ דברי הרב אליהו שמחה הלוי רייזמן שליט"א ראש בתיביתא תורה ודעת, נדפס בקובץ תורני המתביתא

איתא בקידושין (ל, א) "לעולם ישלש אדם שנותיו שליש במקרא שליש במשנה שליש בתלמוד, מי יודע כמה חיי לא צריכא ליומי". ובתוס' שם "ור"ת פי' שאנו סומכין אהא דאמרין בסנהדרין (כד, א) בבל בלולה במקרא במשנה ובגמרא, דגמרת בבל בלול מכולם".

אין זה המקום לדון על עצם השאלה איך לימוד הש"ס יכול להעניק ללומד ידיעה בתנ"ך, שבפשוטו לא מובן, והרי מאות פסוקים לא הובאו בכלל בש"ס, וגם אלו שהובאו אינם מתבארים בהקשרם. רצוננו רק להתבונן על העובדה שהרבה לומדי תורה בדרך כלל מודעים לפסוקים מסויימים בעיקר ממה שנתקלים בהם בש"ס. מציאות זאת מביאה לפעמים לידיעה והבנה חלקית או מוטעית.

[אמנם ראה הגהות רש"י למס' בבא בתרא (ח, א), על הנאמר בגמרא שם, "יכנסו בעלי מקרא בעלי משנה בעלי גמרא כו" שכתב, "משמע דאפשר שיהיו בעלי משנה או בעלי גמרא ולא בעלי מקרא. וכן כשהשיבו ריב"ע דלא קרא שאלהו שוב אולי שנית. ודלא כאותם ששופכין בוז על מקצת גדולי זמנינו בש"ס ופוסקים ואין להם יד כ"כ במקרא."]

לפעמים הגמרא מצטטת הפסוק עם שינויים, והלומד עלול לטעות שזהו לשון הפסוק. והנה כמה דוגמאות:

(א) ונתן הכסף וקם לו - אין זה פסוק בשום מקום. ועי' תוס' שבת (קכח, א ד"ה ונתן) "אין הפסוק כן אלא ויסף חמישית כסף ערכך עליו וקם לו (ויקרא כז, יט), ודרך הש"ס לקצר ולומר בלשון אחר קצר כי ההיא דפרק הדר (עירובין סה, א) רבי חנינא ביומא דרתח לא מצלי שנאמר בצר אל יורה, ובפרק הרואה (ברכות נה, ב) שנאמר כל החלומות הולכים אחר הפה."

(ב) וילן יהושע בלילה ההוא בתוך העמק - א"ר יוחנן מלמד שלן בעומקה של הלכה (עירובין סג, ב, מגילה ג, א, סנהדרין מד, א) ולא כתיב כן אלא ביהושע ח-ט "וילן יהושע בלילה ההוא בתוך העמק", ח-יג "וילך יהושע בלילה ההוא בתוך העמק." עי' בתוס' ומפרשים שם.

(ג) דאגה בלב איש ישחנה (משלי יב, כה). ישנה תפיסה נפוצה אצל הלומדים כאילו

כתיב ישחנה בשי"ן שמאלית. ובאו לזה ע"י הדרשה ביומא עה. "דאגה בלב איש ישחנה, רבי אמי ורבי אסי, חד אמר ישחנה מדעתו וחד אמר ישחנה לאחרים". ובאמת הפסוק הוא "דאגה בלב איש ישחנה" בשי"ן ימנית, ופירש המלבי"ם: משורש שחנה... שישפיל אותה למטה. [ראה מאמרו של הרב הלל שמעון שימאנאוויטש בגליון פרשת בהעלותך, שציין לדברי הגאון רבי מנשה מאיליא בספר אלפי מנשה ובינת המקרא, ושם דן הגאון בזה איך אמרו חז"ל על [ש] ימין שהוא [ש] שמאל.]

(ד) לב מלכים ושרים ביד ה' - בהיותנו בזה כדאי להעתיק מספר דרך שיחה להגר"ח זצ"ל (עמ' יא) שהגאון זצ"ל אמר שראה בספר אחד (כלי חמדה פר' תצא) המביא מספר "יערות דבש" שביאר דברי הגמרא מגילה י"א א' "בקום עלינו אדם, אדם ולא מלך" כי מלך "לב מלכים ושרים ביד ה'" אבל אדם זו צרה (לשון מהר"ץ חיות שם). והקשה הספר הנ"ל וכי מה לי שלא היה מלך הרי היה "שר" וגם לב "שרים" ביד ה'. אכן זה טעות, כי במשלי (כא, א) כתוב "פלגי מים לב מלך ביד ה'" ואין כזה פסוק לב מלכים ושרים וגו', כנראה היערות דבש מעתיק כן ושם זה טעות, כי הרי אין צריך זה לדבריו שם.

לימוד המקראות מתוך המובאות בש"ס אף גרם שהרבה פעמים יודעים הפירוש ע"פ מדרשו, אבל לא את הפירוש הפשוט בפסוק. כמה דוגמאות:

(ה) זה הים גדול ורחב ידים...לוייתן זה יצרת לשחק בו (תהלים קד). מי משחק עם מי? בעבודה זרה (דף ג, ב) איתא שהקב"ה משחק עם הלוייתן, ואולם פשטיה דקרא לא ידוע כל כך, והוא שה"משחק" הוא הלוייתן עצמו ו"בו" קאי על "הים" דלעיל מיניה. כלומר, הלוייתן משחק בתוך הים.

(ו) אם לא בריתי יומם ולילה חקות שמים וארץ לא שמתי (ירמיה לג, כה). על פי הגמרא בנדרים ופסחים (וכן מתוך פירוש רש"י לתחילת ספר בראשית). מבינים העולם ש"בריתי" קאי על עסק התורה או ברית מילה, והוא תנאי ל"חקות שמים וארץ לא שמתי", כלומר שאם יבוטל ברית או תורה אז אין הקב"ה מקיים העולם. ואולם פשטיה דקרא הוא ש"אם לא בריתי יומם ולילה" כלומר "אם לא בראתי העולם", ותיבת "אם" מושכת עצמה ואחר עמה, וסיפיה דקרא גם כן קאי על ה"אם", כלומר אם חוקות שמים וארץ לא שמתי. והוא כפל הענין במילות שונות.

ג.ב. עיקר הא דאשה נשואה חייבת לפרוע חובות מפורש בב"ק דף פ"ט א' ואי ס"ד ליתא לתקנת אושא תזבין נכסי מלוג ותתן ליה. ובכה"ג שירשה מאביה, אף שהוא מדין כיבוד אב ואם, מ"מ כיון שמדינה לפרוע חובות י"ל דלא נאמר ע"ז פטורא דברשות בעלה, וצריך עיון.

מצוה כ"ו. ציוונו חכמים שלא לדבר שיחת חולין, ביומא [דף יט ע"ב] השח שיחת חולין עובר בעשה שנא' ודברת בם ולא בדברים בטלים, והובא לדינא ברמ"א י"ד [סי' רמ"ו סכ"ה]. ובספר חרדים [פ"ב מצוות התלויות בקנה אות י"ד] מבואר שהוא מדאורייתא, וכ"מ מפשטות מג"א [סי' קנ"ו] ומחצה"ש שם, וכן בסו"ס תורת חיים על התורה נקט כן.

ג.ב. צריך להדגיש שיש בני אדם שיש להם צורך בזה ואין זה בכלל האיסור.

שם. אף מילי דליצנותא שריא להרויח נפשו העצובה ואינה מיושבת לעסוק בפקודי ה' ישרים בתגבורת השחורה כמ"ש מור וקציעה [סי' של"ח], ועי' פמ"ג [קנו ססק"ב], ועי' ר"מ ח' פרקים פ"ה [אות ג'] כעין זה, ובספר חסידים [תתקמ"ט] שאם ליבו בצער ואינו יכול להבין מפני הצער הותר לו שיחת הילדים.

ג.ב. מה שהביא שבמור וקציעה כתב להתיר מילי דליצנותא להרויח נפשו העצובה, אין הכונה ליצנות ממש אבל כונתו בדיחותא כשבת ל' ב' [א.ה. ז"ל הגמ', כי הא דרבה מקמי דפתח להו לרבנן אמר מילתא דבדיחותא ובדחי רבנן, לסוף יתיב באימתא ופתח בשמעתיא].

עלה דרבנן הערות מהגאון רבי דוב לנדו שליט"א לספר מנחה קטנה

מנחה קטנה מצוה ו' אות א'. מצוה לשמח חתן וכלה, דעת הר"מ [פ"ד מאבל ה"א] שהוא מצות עשה של דבריהם, והרא"ש פ"ק דכתובות [סי' ה'] כתב דביום ראשון שמחת חתן הוא מדאורייתא דכתיב וביום שמחת ליבו.

ג.ב. במה שהביא את דעת הרא"ש ששמחת חתן וכלה ביום הראשון מה"ת, יש להסתפק במי שנושא אשה בקדושין דרבנן, אם המצוה לשמחו ביום הראשון הוא רק מדרבנן כיון שכל הנישואין אינו אלא מדבריהם, או דכיון דסו"ס חתן הוא מדרבנן תו איכא מצוה מה"ת לשמחו.

מצוה ח' אות א'. שציוונו חכמים לדון בדיני גרמי.

ג.ב. מה שמנה את המצוה לדון בדיני גרמי, הנה כע"ז מנו הראשונים את המצוה לדון בדיני בור ובדיני הבער וכדו'. אך לגבי גרמי רוב הראשונים סברו שחייב גרמי הוא מדין אדם וחייב מה"ת, והש"ך [ח"מ סי' שפ"ו סק"א] הכריע שהוא מדרבנן, אך לדידיה הוא קנס. אבל אם הוא מדרבנן ואינו קנס [א.ה. עי' תומים סי' קי"ט סק"ב] אז שייך למנותו כמצוה בפני עצמה כמו בור ואש.

מצוה כ"ב אות י"ג. ציוונו חכמים שיפרעו היתומים את חובת אביהם מפני כבודו. ויש להסתפק בדין אשה נשואה שרשות בעלה עליה ופטורה מכיבוד אב ואם, אם היא חייבת לפרוע חוב אביה.

הגאון רבי דוב לנדו שליט"א עם מו"ס מנחה קטנה הרב יעקב יהושע זשוראוועל שליט"א

עלה לתרופה **Davening Maariv Before Nightfall**

Rabbi Moshe Boruch Kaufman, *Machon Aleh Zayis*

With the long summer days upon us, many wish to take advantage of back-to-back Minchah-Maariv: davening Minchah 10-15 minutes before *shekiah*, followed immediately by Maariv at *shekiah*.*

The Shulchan Aruch (O. C. 233:1) rules that someone who generally davens Minchah after *Plag HaMinchah* should not daven Maariv before nightfall, because doing so would be a contradictory act known as “*tarti di’sasri*”. Since he is considering the time after *plag* as Mincha time following the opinion of the Rabbanan, he may not daven Maariv before nightfall, a proceeding which relies on the opinion of R’ Yehudah. Yet for generations, doing so has in fact been a widespread practice, justified by Poskim based on the concept of *tircha d’tzibbura* – they feared that whoever went home after Minchah might not return to shul for Maariv. This was a concern in earlier times, when it was hard and sometimes even dangerous for people to go out after dark. Even today there is a possibility that at least some people will not return to shul, or worse, will forget to daven Maariv altogether.

Minchah-Maariv in Days of Old But there is a major difference between then and now. In previous generations, many regularly davened Minchah after *shekiah*; by the time they reached Maariv it was already within 15 minutes of nightfall, and therefore *bein hashmoshos* according to most opinions. Today, however, when in many communities Minchah is davened before *shekiah* and followed by Maariv immediately at *shekiah*, it is not even *bein hashmoshos* yet according to many opinions, and therefore still too early to daven Maariv.

Furthermore, especially according to the Gra the opinion of R’ Yose (*Shabbos* 34b) may be the main opinion in halachah, and R’ Yose maintains that until approximately 15 minutes after *shekiah* it is still day. Although *l’chumrah* we consider that it is *bein hashmoshos* at *shekiah*, we may not be lenient and consider it definitely *bein hashmoshos* when it is at odds with R’ Yose. [It is worth noting that in the *Mishnah Berurah*, R’ Yose’s opinion is relied upon in six places (*Biur Halachah* 299:1, 415:3, 562:6 as well as *Shaar Hatziyon* 233:21, 498:36, and 623:11).] HaGaon HaRav Zelik Epstein zt”l related that even in Lita many people washed for Shalosh Seudos after *shekiah* *l’chatchilah*, based on the opinion of R’ Yose, and weren’t concerned with the strict opinion.

A Basis in the Gra? Some wish to defend the Mincha-Maariv practice based on the Gra in *Shmos Eliyahu* (*Brachos* 4:1).

The Mishnah says that Maariv has no official time – אין לה קבע. The Gra explains this to mean that, unlike Shacharis and Minchah, Maariv does not have a specific time frame; it merely fills empty time. In other words, the time for Maariv is simply whenever one can no longer daven Minchah. Therefore, since Minchah may be davened only until sunset, Maariv time begins immediately at sunset.

Although the Gra seems to hold that Minchah may not be davened after sunset, nevertheless he does find a basis for doing so in the Yerushalmi (*Be’ur HaGra* 233). Furthermore, the *Mishnah Berurah* allows davening Minchah after *shekiah b’dieved* (see earlier article, *Chayei Sarah* 5783, re Minchah after *shekiah*). So since after *shekiah* may still be *zman Minchah*, one would not be allowed to daven Maariv at that point.

The *Mishnah Berurah* (267:3) rules that one may daven Maariv during *bein hashmoshos* on Friday night, though not on weekdays.

Other Concerns There are other issues with back-to-back Minchah-Maariv as well. One must be sure to remember to repeat the three *parshiyos* of Shema after nightfall, because the *mitzvah d’Oraysa* of remembering Yetzias Mitzrayim takes effect only then (*Shaagas Aryeh Siman* 8). Of course it is easily fulfilled in the *brachah* of *Emes v’Emunah* of

Maariv; but when Maariv has been davened early, one must repeat a *passuk* or phrase about Yetzias Mitzrayim after dark. The Gra (*Maasei Rav* #65) held that one must say Birchos Krias Shema at the same time that he fulfills his Shema obligation (i.e., after dark), and that this is even preferable to davening earlier with a *minyana*.

L’Maaseh Someone who has to daven Maariv with the *shekiah* minyan (ie. no other *minyana* is available) should at least daven Minchah that day before *plag*. Although this won’t resolve all the issues, it will mitigate his *tarti di’sasri*, as he is following the opinion of R’ Yehudah on that day at least. See also *Mishnah Berurah* (235:12) and *Igros Moshe* (O.C. Vol. 2 #60), suggesting the option of davening only Shemoneh Esrei with the minyan, while postponing Krias Shema and its brachos to after nightfall.

According to some opinions, nightfall may be as early as 20 minutes after *shekiah* in the NY/NJ area, and it would be advantageous to wait until then for Maariv. While it would still be necessary to repeat Shema later as this doesn’t fulfill the accepted opinion of *tzais hakochavim*, it would avoid many of the other issues presented above.

**The Shelah praises those who connect the day to the night with Torah study. The Be’ur Halachah (155:1) bases learning Torah between Minchah and Maariv on Gemara Brachos 4b. In many places the Rov used to give a shiur between Minchah and Maariv. Unfortunately, Maariv at shekiah has to some extent displaced this holy custom.*

(l-r) Skvere Rebbe, Rav Zelik Epstein zt”l, ybl”c Rav Kalman Epstein shlit”a, Rav Peretz Steinberg shlit”a

